
INFORMACJE

ZBIGNIEW LECHOWSKI

DOROTA URBAŃCZYK

*Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich
w Brwinowie*

INSTYTUCJONALNE I SPOŁECZNE FUNKCJE SIECI CENTRÓW DORADZTWA OTWARTEGO

1. Wprowadzenie

Kształcenie na odległość jest podstawową formą-metodą wykorzystywaną w działalności Sieci Centrów Doradztwa Otwartego (SCDO)¹. W formie rozszerzonej wspomniane założenia programowe Sieci Centrów Doradztwa Otwartego stały się istotnym komponentem programów PHARE: PL9906.04 „Przygotowanie do wdrożenia Wspólnej Polityki Rolnej” i PL0104.02 „Krajowy System Doradztwa Rolniczego”.

W pierwszej części tego artykułu przedstawione zostały działania wykonane w ramach wymienionych projektów PHARE, związane bezpośrednio z realizacją koncepcji Sieci Centrów Doradztwa Otwartego jako nowego instrumentu istniejącego systemu doradztwa. W drugiej części artykułu omówiono główne uwarunkowania rozwoju Sieci Centrów Doradztwa Otwartego w ich drugiej, równie ważnej roli integratora i katalizatora aktywności społecznej.

W ramach projektu PHARE 2001, w istniejącej strukturze organizacyjnej wyłonionych zostało 16 jednostek wiodących na szczeblu wojewódzkim (Woje-

¹ W artykule „Wykorzystanie kształcenia na odległość w aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich” [Lechowski, Sojat, Urbańczyk 2000], obok charakterystyki kształcenia na odległość jako formy i metody, przedstawione zostały założenia programowe utworzenia Sieci Centrów Doradztwa Otwartego, jako nowego instrumentu oddziaływań edukacyjnych i doradczych.

wódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego) oraz 1 na szczeblu centralnym (Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich w Brwinowie), tworzących Sieć Centrów Doradztwa Otwartego. Centra będą posiadać status formalny nadany przez dyrektora jednostki, w której zostaną utworzone.

Założono, że pracownikami centrów będą etatowi specjaliści i doradcy o wysokich kwalifikacjach zawodowych, zatrudnieni w jednostce, przy której centrum zostało utworzone.

W zakończonym projekcie PHARE PL9906.04 „Przygotowanie do wdrożenia Wspólnej Polityki Rolnej” wyszkolono 55 specjalistów doradztwa rolniczego metodą on-line. Zakres kursu, obejmujący zagadnienia instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej został poszerzony o zagadnienia kształcenia na odległość, jako metody zdobywania wiedzy. Tych 55 specjalistów, o zróżnicowanym profilu branżowym, stanowi zaplecze kadrowe dla tworzonej obecnie w ramach projektu PHARE PL0104.02 „Krajowy System Doradztwa Rolniczego”, Sieci Centrów Doradztwa Otwartego.

Centra będą realizowały **funkcje doradczo-informacyjne** (wynikającą ze statutowych jednostek w których zostały powołane), związane ze wspomaganiem systemu przepływu aktualnych informacji wynikających z coraz powszechniejszego stosowania norm unijnych w rolnictwie oraz przewidywanych i realizowanych programach krajowych dla rolnictwa i rozwoju wsi. Ponadto w ramach tej funkcji będą dokonywały rekrutacji kandydatów na kursy doskonalenia zawodowego i wspomagały uczących się w zdobywaniu wiedzy.

Kolejną funkcją jaką centra powinny pełnić już w niedalekiej przyszłości jest **wspomaganie rozwoju społeczności lokalnych**. Funkcja ta wynika z zapotrzebowania społeczności lokalnej na usługi jakie daje technologia cyfrowa i łączy internetowe i ogniskowanie tych form aktywności społecznej dla których technologia cyfrowa jest niezbędna.

2. Funkcja doradczo-informacyjna

Pełniąc funkcje doradczo-informacyjne centra skupione w Sieci Centrów Doradztwa Otwartego będą:

- prowadzić kursy kształcenia na odległość w zakresie doskonalenia zawodowego doradców rolnych i rolników;
- udzielać wsparcia merytorycznego i metodycznego dla uczących się;
- prowadzić Ogólnopolski Portal Doradztwa Rolniczego, jako internetową witrynę informacyjną;
- tworzyć i udostępniać elektroniczne bazy danych.

Dla stworzenia warunków realizacji wymienionych zamierzeń polepszone zostało wyposażenie jednostek w których zlokalizowane są centra. Obecnie każda jednostka doradztwa wchodząca w skład sieci posiada odpowiednie wyposażenie.

żenie techniczne niezbędne dla prowadzenia działalności. Wyposażenie obejmuje: serwer, komputery, drukarki, wideoprojektory, modemy, kserograf, a także połączenie z Internetem i lokalną sieć komputerową.

Ze względu na potrzeby wynikające z procesu integracji z UE oraz potrzeby w zakresie przygotowania metodycznego, w pierwszym okresie (w 2004 roku) przewiduje się przygotowanie i zrealizowanie przy wykorzystaniu Sieci Centrów Doradztwa Otwartego szkolenia dla 800 specjalistów, doradców rolnych [Lechowski, Urbańczyk 2001].

Podczas szkolenia jego uczestnicy:

- zostaną zaznajomieni z formą kształcenia na odległość i sposobem funkcjonowania centrów doradztwa otwartego;
- przyswoją wiedzę niezbędną do wdrażania standardów sanitarno-jakościowych;
- poznają możliwości organizacyjne i stawiane im wymogi związane z przeprowadzeniem szkoleń dla rolników.

Powstaje pytanie o celowość takich działań w obszarze rolnictwa. Czy potrzeby szkoleniowe doradztwa rolniczego są wystarczająco duże by tworzyć kosztowny w realizacji i utrzymaniu system informacyjny. Na tak postawione pytanie, odpowiedź znajduje się w zestawieniu potrzeb szkoleniowych doradztwa po akcesji do UE.

Uwzględniając tylko podstawowe instrumenty wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich ze środków UE takie jak:

- Płatności bezpośrednie i płatności dla obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania;
- Wsparcie gospodarstw niskotowarowych. Inwestycje w gospodarstwach rolnych. Ułatwianie startu młodym rolnikom. Renty strukturalne;
- Różnicowanie działalności rolniczej i około rolniczej na obszarach wiejskich. Zalesianie gruntów rolnych;
- Wspieranie grup producentów rolnych;
- Programy rolno-środowiskowe;
- Wsparcie dla osiągania standardów jakościowych UE;

szkoleniami trzeba objąć ponad 5 000 osób. Nie będą to szkolenia jednorazowe. Zmieniające się warunki uzyskania pomocy, zarówno z budżetu krajowego jak i środków pochodzących z UE, sprawiają, że doradca aby skutecznie wspomagać rolnika ubiegającego się o pomoc, musi sam być dobrze przygotowany. Temu też będzie służyła Sieć Centrów Doradztwa Otwartego pełniąca rolę podstawowego informatora o aktualnych zmianach, jak i rolę ustawicznego doskonalenia zawodowego doradców rolnych. Uwzględniając również potrzeby szkoleniowe w in-

nych zakresach, zakłada się, że w najbliższych 4 latach doradztwo będzie musiało objąć szkoleniami kilkanaście tysięcy osób.

3. Funkcja wspomagania rozwoju społecznego

Chociaż obecnie najbardziej akcentowane są bezpośrednie potrzeby edukacyjne doradztwa rolniczego, związane z przygotowaniem kadry do nowych zadań wynikających z wynegocjowanych warunków uczestnictwa w mechanizmach Wspólnej Polityki Rolnej, to Sieć Centrów Doradztwa Otwartego, będzie poza funkcją doradczo-informacyjną coraz bardziej rozwijać funkcję wspomagania rozwoju społecznego. Oznacza to, że poza funkcjami wynikającymi z zadań stawianych państwowemu doradztwu rolniczemu, Centra Doradztwa Otwartego będą pełniły rolę telecentrów², czyli „okna na świat” dla społeczności wiejskiej w zakresie rozwoju społecznego i ekonomicznego. Nie da się uniknąć, komercjalizacji usług, ale dostęp do nowoczesnych cyfrowych środków łączności i przetwarzania danych, za niewielką opłatą, nie powinien stanowić problemu dla zainteresowanych.

W artykule przeanalizowano aspekty techniczne i funkcjonalne działania telecentrów na podstawie doświadczeń innych krajów. Analiza ta wskazuje kierunek działań niezbędnych do właściwego zdefiniowania funkcji wspomagania rozwoju społecznego, które powinna podjąć Sieć Centrów Doradztwa Otwartego.

W 1994 roku na świecie istniało już ponad 230 telecentrów w takich krajach jak: Australia, Austria, Kanada, Dania, Finlandia, Niemcy, Irlandia, Japonia, Norwegia, Szwecja, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. Pomysł telecentrów szybko ewoluował i dopasowywał się do potrzeb rynku danego kraju. W Europie Centralnej Węgry stały się krajem, gdzie powstało ich najwięcej, bo ponad 150 [Kubiak 2001]. W Polsce można policzyć je na palcach jednej ręki. Jeśli mających dostęp do technologii cyfrowej określimy jako „włączonych”, a pozostałych jako „wykluczonych”, to okaże się że, istnieje zależność pomiędzy gęstością sieci osadniczej, a ilością „włączonych” do możliwości cyfrowego przekazu wiedzy i informacji oraz jej przetwarzania. Uwzględniając wpływ zróżnicowania w dostępności do technologii ICT³ na rozwój społeczny, nietrudno przewidzieć, że utrzymanie obecnego stanu proporcji „włączonych” i „wykluczonych” spowoduje jeszcze większą przepaść cywilizacyjną pomiędzy dużymi ośrodkami miejskimi, a małymi miasteczkami i obszarami wiejskimi. W konsekwencji może to doprowadzić do dużych strat kapitału społecznego, a przez to obniżenia dynamiki rozwoju społeczeństwa polskiego.

² Telecentrum to nowoczesny ośrodek informacyjno-telekomunikacyjny dostosowany do potrzeb społeczności lokalnej (gminy, wsi, osady), wyposażony w odpowiednią sieć komputerową i telekomunikacyjną i służący ogółowi mieszkańców danego terenu.

³ ICT (Information and Communication Technology) – Technologia Informacyjna i Komunikacyjna.

Istnieją szanse by uniknąć takich poważnych, negatywnych skutków. Dla realizacji kolejnych projektów o zasięgu krajowym, takich jak: „Internet dla Szkół”, e-Polska, projektów PHARE, SAPARD itp. o zasięgu lokalnym, równolegle budowanych jest w Polsce kilkadziesiąt sieci informatycznych, a w raz z nimi ośrodki lub centra zatrudniające kadrę specjalistów różnych branż. Problem jednak w tym, że wszystkie te ośrodki i ich wyposażenie są nie dostępne ogółowi mieszkańców w godzinach popołudniowych, poza godzinami pracy. Wraz z zamknięciem dostępu do urządzeń stanowiących wyposażenie owych ośrodków zamykane są szanse „wykluczonych”. W średnich i dużych miastach, gdzie nasycenie ICT jest większe nie ma problemu z dostępem do Internetu, znacznie gorzej jest lub wręcz źle na obszarach wiejskich. Rozwiązaniem, wartym sprawdzenia jest oddzielenie funkcji jakie spełniają te centra w ich macierzystych instytucjach lub organizacjach od funkcji komercyjnych usług jakie mogłyby pełnić na użytek lokalnej społeczności.

Pomijając uwarunkowania lokalne, które w sposób istotny będą wpływały na zakres usług świadczonych w ramach funkcji społeczno-gospodarczej, można wymienić następujące obszary działalności komercyjnej telecentrów [Wydro 2002]:

- organizowanie kursów obsługi komputera, wspieranie kursów nauczania na odległość organizowanych przez inne ośrodki;
- poszukiwanie dotacji i pomoc w poszukiwaniu dotacji unijnych;
- pomoc przy wypełnianiu formularzy, przeszukiwanie zasobów informacyjnych;
- pośrednictwo, e-biznes, sprzedaż detaliczna, hurtowa;
- programowanie i utrzymywanie stron domowych osób fizycznych;
- obsługa strony domowej wsi, samorządu lokalnego, lokalnych firm;
- prowizja od lokalnych usług, dostępu do indywidualnych adresów e-mailowych dla wszystkich,
- konsultacje komputerowe, rady techniczne, naprawy (szczególnie ważne na terenach oddalonych od firm serwisujących sprzęt informatyczny);
- powielanie, np. na potrzeby lokalnej gazetki;
- demonstracja usług i innowacji firm marketingowych (producenci sprzętu i dostawcy usług);
- pośrednictwo na poziomie lokalnym;
- różne formy pośrednictwa i możliwości pobierania prowizji z tego tytułu, baza dostawców dóbr i usług, katalogi produktów i producentów;
- reklama na zewnątrz i wewnątrz budynku, w Internecie, w gazetach i innych publikacjach.

Zakładając, że centra w swej podstawowej funkcji są finansowane ze środków, jakie zapewniają im instytucje macierzyste, z budżetu państwa i budżetu

realizowanych projektów (a będzie ich niemało), to koszty działalności wynikające z funkcji wsparcia rozwoju społecznego mogą być pokrywane ze środków własnych osób korzystających z oferowanych usług. Przyjmując, że dziennie w skali całego świata wysyła się około 31 miliardów listów e-mail, trzeba uznać, że nie ma już odwrotu od wykorzystania ICT zarówno w życiu prywatnym jednostek, jak i w rozwoju społeczności lokalnych oraz całych społeczeństw.

Teza, że w Polsce, a w szczególności na obszarach wiejskich nie ma komputerów, sieci i faksów jest coraz mniej aktualna. Zwiększa się ilość sprzętu komputerowego zarówno w gospodarstwach domowych, jak i w różnego rodzaju instytucjach państwowych i organizacjach pozarządowych. Niewątpliwie wskaźnik nasycenia sprzętem komputerowym jest znacznie wyższy w dużych miastach i odpowiednio niższy na obszarach wiejskich, jednak, tzw. wskaźnik dostępu cyfrowego DAI⁴ z danych za rok 2002 dla Polski wynosi 0,59 co daje nam 39 miejsce w świecie i pozwala Polskę zaliczyć do grupy krajów o zaawansowanym dostępie do ICT. Na tle państw Europy środkowo-wschodniej Polska zajmuje 5 miejsce (tabela 1). Dla porównania: Szwecja (1) – 0,85; Dania (2) – 0,83; Islandia (3) – 0,82; Korea Południowa (4) – 0,82; Kanada (10) – 0,78; USA (11) – 0,78; Wielka Brytania (12) – 0,77; Hiszpania (16) – 0,67 [Ośrodek Informacji ONZ 2003].

Tabela 1

Wskaźniki dostępu cyfrowego do ICT w krajach Europy
środkowo-wschodniej w 2002 r.

Pozycja	Miejsce na świecie	Kraj	Wskaźnik DAI
1	24	Słowenia	0,72
2	26	Estonia	0,69
3	32	Czechy	0,66
4	36	Węgry	0,63
5	39	Polska	0,59

Źródło: Na podstawie danych Ośrodka Informacji: ONZ.

Dostępność do ICT w Polsce mierzona współczynnikiem DAI wskazuje na to, że nie możemy uważać się za kraj, który już przegrał swoje szanse rozwojowe jakie daje dostęp do technologii cyfrowej, ani też za kraj, który jest w ścisłej czołówce światowej. Oznacza to konieczność intensyfikacji działań na rzecz rozwoju dostępności do ICT, ze szczególnym uwzględnieniem dostępu na obszarach wiejskich.

⁴ Wskaźnik dostępu cyfrowego DAI (Digital Access Index) dla danego kraju jest kombinacją ośmiu zmiennych pokrywających pięć obszarów tematycznych. Do obszarów tych należą: dostępność infrastruktury, przystępność cenowa, poziom wykształcenia, jakość usług ICT oraz korzystanie z Internetu. Uwaga: w skali od 0 do 1, gdzie 1 oznacza największy dostęp, wartości DAI są przedstawione z dokładnością do setnych. Kraje o takiej samej wartości DAI różnią się tysiącnymi (po kropce).

Stan infrastruktury technicznej jest tylko jednym z czynników warunkujących dostępność, ale nie mniej ważne są przystępność cenowa korzystania z sieci jak i poziom wykształcenia. Należałoby więc, szczególnie na obszarach wiejskich udostępniać społecznościom lokalnym, wszelką istniejącą infrastrukturę dla podnoszenia poziomu wykształcenia ogólnego i zawodowego. Niezbędne jest znalezienie form organizacyjnych dla wykorzystania istniejącej infrastruktury technicznej i posiadanych zasobów ludzkich dla zmniejszenia liczby „wykluczonych” zamieszkujących obszary wiejskie.

O ile funkcja doradczo-informacyjna sieci centrów jest oczywista, bo wynika z zadań określonych w statucie jednostek, to funkcja wspierania rozwoju społecznego środowiska lokalnego przez udostępnianie prostych i złożonych (szkolenia internetowe) usług wymagających technologii cyfrowej wymaga doprecyzowania, w świetle projektu Ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego i Ustawy z dnia 14 maja 2004 r., wprowadzających zmiany dotyczące kształcenia zawodowego dla specjalistów sektora rolno-spożywczego.

4. Podsumowanie

Tworzona w strukturze państwowych jednostek doradztwa rolniczego Sieć Centrów Doradztwa Otwartego oprócz funkcji doradczo-informacyjnej, stanowiącej podstawę jej działania ma do spełnienia nie mniej ważną funkcję wspierania rozwoju społecznego wsi i obszarów wiejskich.

Zrozumiałym jest, że zanim powstające centra, w tym Sieć Centrów Doradztwa Otwartego osiągną niezbędny poziom kompetencji i organizacji wewnętrznej, muszą koncentrować się na zadaniach własnych (statutowych), to bowiem jest ich funkcja podstawowa, jednak już teraz powinny być planowane działania zwiększające dostęp „wykluczonych” do źródeł informacji i wiedzy, warunkujących ich pełnoprawne uczestnictwo w życiu społecznym i gospodarczym.

LITERATURA

1. Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Telekomunikacji Wsi (2001): Strategia rozwoju telekomunikacji na wsi na lata 2000-2004. ePolska - Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001-2006, <http://www.mswia.gov.pl/bip/epolska.pdf>
2. Bulski P. (2003): Internet dzisiaj. Serwis PCLab, <http://www.pclab.pl/art7509.html>
3. Kubiak M. (2001): Telecentra. Wirtualna Edukacja, <http://lttf.ieee.org/we/a012.html>
4. Lechowski Z., Sojat A., Urbańczyk D. (2000): Wykorzystanie kształcenia na odległość w aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego nr 3, 90-97.

5. Lechowski Z., Urbańczyk D. (2001): Skrócony opis (fisza) projektu Phare PL0104.02 „Krajowy System Doradztwa Rolniczego”. Praca publikowana, KCDRRiOW Brwinów.
6. Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie (2003): Raport o rozwoju telekomunikacji na świecie (World Telecommunication Development Report) – omówienie. Światowy Szczyt Społeczeństwa Informacyjnego. Genewa 10-12 grudnia 2003 r., http://www.unic.un.org.pl/wsis/raport_rtns.bhp
7. Wydro K. B. (2002): Nowoczesne usługi informacyjne stymulatorem rozwoju obszarów wiejskich. V Krajowa Konferencja Telekomunikacji Wiejskiej pt. „Wieś w społeczeństwie informacyjnym - szanse i wyzwania” Kielce; 19-21 czerwiec 2002 r., <http://www.rutel.org.pl/kielce/wydro.html>